

van dört beş günlük bir yolculuktan sonra Câr'a ulaşırdı. Şehrin bir bölümü sahilde, bir bölümü de Karâfe köyünün bulunduğu adada yer alıyordu. Özellikle Habeşistan'dan gelen tüccar gemileri Karâfe'de demir atardı. Şehir halkı ticaretle uğraşır ve su ihtiyaçlarını Vâdiyelvel'deki kaynaklardan karşılardı.

Habeşistan'a hicret eden müslümanlar dönüşlerinde Kızıldeniz yoluyla Câr Limanı'na çıkmışlardır. Hz. Ömer, Mısır Valisi Amr b. Âs'a Medine halkının erzak sıkıntısı çektiğini bildirerek haraç olarak alınan hububatı deniz yoluyla göndermesini emretti. Bunun üzerine Mısır'dan Câr Limanı'na gönderilen hububat ve zeytinyağı buradan Medine'ye sevkedildi. Câr'a gelen erzakla yakından ilgilenen Hz. Ömer bizzat Câr'a giderek yirmi gemiyle gönderilen erzakın muhafaza edilmesi için iki depo yaptırmıştır. Zeyd b. Sâbit'e de halkı durumlarına göre bir deftere kaydetmesini ve gelen erzakla ilgili olarak her biri için bir senet yazıp altını mühürlemesini istedi. İslâm tarihinde senetle hububat satışıyla ilgili ilk örnek budur.

Câr üzerinden Medine'ye erzak nakli Hz. Osman zamanında karışıklıklar çıkıncaya kadar sürdü. Daha sonra Muâviye ve Yezîd devrinde yeniden başlayan sevkîyat Şîf isyanları yüzünden zaman zaman sekteye uğramakla beraber Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr zamanına (754-775) kadar devam etti. Ortaçağ'ın sonlarına doğru Yenbû Limanı daha fazla önem kazanarak Câr'ın yerini aldı. Bugün el-Büreyke adıyla anılan Câr'da tarihî eserlere ait bazı kalıntılar mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 208; III, 282, 311; İbn Abdülhakem, *Fütûhu Mısr* (Torrey), s. 166; Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 309; İbnü'l-Fakih, *Kitâbü'l-Büldân*, s. 78; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 154; a.mlf., *Kitâbü'l-Büldân*, s. 313, 341; İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 153; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 654; IX, 553; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *Mekâtîlü'l-ğâlibiyyîn* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), s. 706-717; İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, I, 21, 31; *Hudûdü'l-âlem* (Minorsky), s. 81-148; Bekrî, *Mu'cem*, I, 355-356; Kâdî İyâz, *Meşâriku'l-envâr*, Kahire 1333, I, 169; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 93-94; Ebû'l-Fidâ, *Takvîmü'l-büldân* (trc. Abdülmuhammed Âyetî), Tahran 1349, s. 113, 166; Müstevfî, *Nüzhetu'l-kuşub* (Strange), s. 15; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 1754; Âtik b. Gays el-Bilâdî, *Kaibü'l-Hicâz*, Mekke 1405/1985, s. 146, 150, 155, 156.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

CÂRBERDİ

(bk. ÇÂRPERDİ).

CÂRIYE

(الجارية)

Kadın köle anlamında bir fıkıh terimi (bk. KÖLE).

CÂRIYE b. KUDÂME

(جارية بن قدامة)

Ebû Eyyûb Cârîye b. Kudâme b. Züheyr (Mâlik) es-Sa'dî (ö. 64/683 [?])

Hz. Ali taraftarlığı ile tanınan sahâbî.

Temîm kabilesinin Benî Sa'd koluna mensuptur. Cüveyriye adıyla ve Ebû Kudâme, Ebû Yezîd, Ebû Amr künyeleriyle de anılmaktadır. Kendisine "el-Muharrîk" (yakan, yangın çıkaran) lakabı da verilmiştir (aş. bk.). Sahâbî oluşu hususunda bazı tereddütler varsa da bunlar yerinde değildir; çünkü Hz. Peygamber'den rivayeti bulunmaktadır.

Cârîye Hz. Ömer'e yapılan suikasta şahit oldu. Kendisini daha çok Hz. Ali devri olaylarında gösterdi. Cemel Vak'ası'ndan önce Basra'da bulundu. Şehre orduyu gelen Hz. Âişe ile konuştu ve onu sert bir dille tenkit ederek bu harekettinden vazgeçirmeye çalıştı; ancak bir sonuç alamadı. Cemel Vak'ası'nda kabilesi Benî Sa'd'ın savaştan uzak durmasına rağmen kendisi Hz. Ali'nin birlikleri arasında yer aldı. Sıffîn Savaşı'nda ise kumandanı olduğu birliğin başarıya ulaşmasını sağladı. Hakem tayin edilmesi fikrini kabul ettiği anlaşılınca Cârîye b. Kudâme Hakem Olayı'ndan sonra da Hz. Ali'ye bağlılığını sürdürdü. Abdullah b. Abbas'ın Basra'da güçlkle hazırladığı ordunun başına kumandan tayin edilerek Hâricîler'e karşı çetin savaşlar yaptı (37-38/657-658). Onun "el-Muharrîk" lakabını almasına sebep olan olay ise şöyledir: Cereyan etmiştir:

Muâviye b. Ebû Süfyân Hz. Ali ile yapacağı savaşa taraftar toplamak üzere İbnü'l-Hadramî diye tanınan Abdullah b. Âmir el-Hadramî'yi Basra'ya gönderdiği zaman Hz. Ali'nin Basra âmilî Ziyâd b. Ebîh zor durumda kalarak Hz. Ali'den yardım istedi. Onun gönderdiği A'yen b. Dubey'a el-Mücâşîf, Hâricîler tarafından tertiplenen bir suikasta öldürüldü. Bu defa şehre Cârîye b. Kudâme gönderildi. Basra'ya elli (diğer rivayetlere göre 500, 1000 veya 1500) muhariple giren Cârîye Abdullah b. Âmir'i bozguna uğrattı ve onun yetmiş veya kırk kişiyle sığındığı evi içindkilerle beraber ateşe verdi. Cârîye b. Kudâme'nin Basra'ya İbnü'l-Hadramî ile beraber Muâviye tarafından gönderildiği, fakat onun Basra'da Muâviye'den koptuğu rivayeti doğru değildir.

Ziyâd b. Ebîh, bu başarısından dolayı Cârîye b. Kudâme'yi Hz. Ali'ye "sâlih kul" diye övmüş, buna karşılık Cârîye de Fars bölgesinde çıkan karışıklığı bastırarak becerikli bir vali arandığı zaman Hz. Ali'ye Ziyâd b. Ebîh'i tavsiye etmiş ve onun tayinini sağlamıştır (39/659). Bazı kaynaklara göre Fars bölgesindeki bu karışıklığın sebebi, Cârîye'nin Basra'da İbnü'l-Hadramî ile taraftarlarını diri diri yakmasının doğurduğu dehşet ve tepkilerdir.

Cârîye b. Kudâme son seferini 660 yılında Büsr b. Ebû Ertât'a karşı Hicaz-Yemen bölgesinde yaptı. Halife Muâviye adına faaliyet gösteren Büsr ve taraftarlarının cezalandırılması için 2000 askerle bölgeye gönderildi ve giriştiği savaşa birçok yeri yakıp yıktı. Ya'kûbî ona el-Muharrîk lakabının bu sebeple verildiğini belirtir. Hezimete uğrayarak kaçan Büsr'ü takip eden Cârîye Mekke'ye geldiği zaman burada Hz. Ali'nin öldürüldüğü haberini aldı ve Mekke halkına, Ali taraftarlarının göstereceği halifeyi kabul edeceklerine dair yemin verirdi. Medine'ye gelince de şehir halkının Hasan b. Ali'ye biatını sağladı. Hz. Hasan'ın çok kısa süren halifeliğinden sonra Muâviye iş başına geldiği zaman Cârîye b. Kudâme'ye birçok ihmanda bulunarak aralarındaki eski anlaşmazlığı giderdi.

Ölüm tarihi kesin olarak belli olmayan Cârîye b. Kudâme 680-683 yılları arasında Basra'da öldü. Cesur bir asker, sözüne güvenilir bir kimseydi. Temîm kabilesi arasında mümtaz bir yeri vardı. Dört rivayeti bulunduğu kaydedilen Cârîye'nin Hz. Peygamber'den kısa ve özlü bir nasihat istediği, Resûlullah'ın da ona, "Öfkelenme!" dediği, ikinci ve üçüncü isteklerinde de aynı cevabı aldığı bilinmektedir (*Müsned*, V, 34).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 484; V, 34, 39; Fiten", 8; a.mlf., *et-Târîhu'l-kebir*, II, 237, 241; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 56; *el-İmâme ve's-siyâse*, I, 65; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 198-200; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 465; V, 79, 112, 137, 140, 242; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-sire*, s. 290; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 213, 340, 362, 363, 372, 381, 384, 468; a.mlf., *Üsdü'l-ğâbe*, I, 314; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 317, 321, 323; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 218, 264; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 54-55, 125; a.mlf., *Fethu'l-bâri* (Hatîb), VI, 308-309; XIII, 31-32; M. J. Kister, "Djâriya b. Kudâma", *EI²* (Fr.), II, 492-493.

AHMET ÖNKAL